

РЕЦЕНЗІЇ

DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1\(42\).1006](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(42).1006)

С. О. Ковальчук
orcid.org/0000-0001-6285-099
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики
Івано-Франківського юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ І. В. РАКІПОВОЇ «ПРАВОЗАХИСНА КОМУНІКАЦІЯ ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ»¹

Необхідність чіткого законодавчого врегулювання правового захисту особи, щодо якої вчинено кримінальне правопорушення, є злгоденним питанням, зумовленим тим, що проблема ефективного захисту прав та законних інтересів потерпілого є однією з найгостріших, що знаходить нерівноцінне відображення у сфері кримінального судочинства, здійснюваного від імені держави. Незважаючи на детальне нормативне врегулювання процесуального статусу потерпілого та механізму його участі в досудовому розслідуванні та судовому провадженні, на сьогодні існує низка проблем, які виникають у зв'язку із проблемністю комунікативних передумов набуття особою процесуального статусу потерпілого, неспіврозмірністю прав потерпілого та підозрюваного, обвинуваченого, відсутністю законодавчої регламентації чіткого переліку випадків обов'язкової участі представника потерпілого у кримінальному провадженні, необхідністю визнання потерпілого належним суб'єктом права на безоплатну правничу допомогу за рахунок держави, неспроможністю держави взяти на себе зобов'язання щодо компенсації шкоди, завданої потерпілому кримінальним правопорушенням, необхідністю особливої уваги щодо забезпечення захисту прав неповнолітнього потерпілого тощо. Адже незважаючи на закріплення у національному законодавстві широкого переліку прав потерпілого, численні проблеми виникають у практичній реалізації та можливості ефективно використати відповідні права. Звернення І. В. Ракіповою до дослідження зазначеної проблематики свідчить про те, що монографія «Правозахисна комунікація потерпілого у кримінальному провадженні України» виконана на актуальну тему.

Тема монографічного дослідження розглянута авторкою в новому ракурсі. У роботі вперше на монографічному рівні розроблено концепцію,

згідно з якою правозахисна комунікація потерпілого у кримінальному провадженні України має бути обов'язково забезпечена на основі *victim centred approach* – підходу, проголошеного Консультативною Місією Європейського Союзу, що орієнтується саме на потерпілого та захист його прав і законних інтересів під час здійснення кримінального провадження. Автором науково обґрунтована необхідність кримінальної процесуальної регламентації правових основ правозахисної комунікації потерпілого у кримінальному провадженні шляхом внесення відповідних доповнень до чинної редакції КПК України. Так, праксеологічні засади правозахисної комунікації потерпілого визначені у стадіях досудового розслідування, судового провадження, а також в особливих порядках кримінального провадження.

Серед основоположних висновків, які визначає та обґрунтовує в роботі авторка, потрібно погодитися з тим, що потреба потерпілого в захищеності як генетична передумова формування процесуального механізму правового захисту особи, щодо якої вчинено кримінальне правопорушення, має бути врахована законодавцем на рівні закріплення основоположних засад кримінального провадження.

Виваженим, логічним і послідовним є структурування монографії, яка містить вступ, п'ять розділів, які включають у себе п'ятнадцять підрозділів, висновки, список використаних джерел і додатки.

У вступі в загальному окреслено цікаве і нове бачення автора проблематики захисту прав потерпілого у кримінальному провадженні через еволюцію механізму забезпечення прав, свобод і законних інтересів потерпілого та формування нового для кримінально-процесуальної доктрини «образу потерпілого» у кримінальному провадженні.

¹ Ракіпова І. В. Правозахисна комунікація потерпілого у кримінальному провадженні України: монографія / І. В. Ракіпова. Одеса: Видавничий дім "Гельветика". 2021. 496 с.

Перший розділ «Теоретичні засади правозахисної комунікації потерпілого у кримінальному провадженні» присвячено розробці комунікативної парадигми у доктрині кримінального процесу на прикладі кримінальної процесуальної комунікації потерпілого та визначенню поняття, значення й основних категорій кримінальної процесуальної активності потерпілого у кримінальному провадженні.

Другий розділ «Правові основи правозахисної комунікації потерпілого у кримінальному провадженні» містить комплексні висновки та пропозиції щодо забезпечення права потерпілого на представництво у кримінальному провадженні та розкриває проблематику обов'язкової участі представника потерпілого (фізичної особи) у кримінальному провадженні як елемент забезпечення його правозахисної комунікації.

У межах третього розділу «Правозахисна комунікація потерпілого на досудовому розслідуванні» наведено характеристику психологічного стану та невербальних комунікативних проявів жертви кримінального правопорушення, висвітлено комунікативні проблеми визнання особи потерпілою у кримінальному провадженні, визначено особливості комунікації потерпілого як суб'єкта кримінального процесуального доказування, розкрито проблематику відшкодування (компенсації) потерпілому шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та оскарження ним недотримання розумних строків кримінального провадження.

На сторінках четвертого розділу «Правозахисна комунікація потерпілого під час судового провадження» досліджується проблематика реалізації правозахисної комунікації потерпілого в підготовчому судовому провадженні, судовому розгляді у першій інстанції та судовому провадженні з перегляду судових рішень.

У п'ятому розділі «Правозахисна комунікація потерпілого в особливих порядках кримінального провадження» розглядаються проблеми комунікативної позиції потерпілого у кримінальному провадженні на підставі угод, розкриваються особливості комунікації потерпілого у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення та визначається специфіка забезпечення права неповнолітнього потерпілого на правозахисну комунікацію у кримінальному провадженні.

Завершується основний текст висновками, в яких авторка подає власні судження, що містять ознаки наукової новизни і вказують на теоретичне та практичне значення роботи.

Список використаних джерел включає 385 найменувань, що розміщені в алфавітному порядку.

Робота містить додатки, серед яких: анкети для слідчих і потерпілих; зведена таблиця (про-

позиції) внесення змін до КПК України 2012 року (щодо забезпечення правозахисної комунікації потерпілого в кримінальному провадженні); витяг з Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події.

Така структура роботи дозволила дослідниці повною мірою розкрити зміст основних проблем, пов'язаних з наявністю юридичних колізій та прогалин у кримінальному процесуальному законодавстві щодо забезпечення прав потерпілого, долаючи «комунікативні бар'єри» шляхом внесення пропозицій до чинної редакції Кримінального процесуального кодексу України. При цьому важливим у практичному аспекті удосконалення кримінальних процесуальних норм є саме сформульовані численні зміни і доповнення до чинного КПК України, що комплексно подані у додатку Б.

Рецензована монографія є комплексним, завершеним і фундаментальним науковим дослідженням, має наукову і практичну цінність. Вона викладена на належному науковому рівні, містить достатню теоретичну та емпіричну базу.

Одержані авторкою науково обґрунтовані результати розв'язують важливу для юридичної науки проблему. Робота визначає, доповнює й уточнює низку положень теоретичного, правового та методичного характеру.

У цілому відзначаючи логічність і послідовність побудови дослідження, його наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість отриманих результатів, належний науковий рівень монографії, потрібно звернути увагу авторки на певні положення, що викликають зауваження:

1. Авторка визначає кримінальну процесуальну активність потерпілого у кримінальному провадженні як нормативно забезпечену діяльність (бездіяльність) потерпілого, що формується під впливом його комунікативної позиції у кримінальному провадженні та залежить від того, наскільки система галузевих комунікативних гарантій співвідноситься з наявними комунікативними бар'єрами, а також детермінує набуття потерпілим відповідного процесуального статусу, отримання інформації про кримінальне провадження, обмін інформацією про стан кримінального провадження, вплив на кримінальне провадження (стор. 46 і 336 монографії). Таке визначення викликає заперечення в частині визнання нормативно забезпеченої бездіяльності потерпілого його процесуальною активністю, оскільки бездіяльність являє собою пасивну форму поведінки учасника кримінального провадження, в тому числі й потерпілого.

2. Авторка пропонує доповнити чинний КПК України статтею 58-1 «Обов'язкова участь пред-

ставника потерпілого (фізичної особи)», в якій визначити випадки, коли його участь у кримінальному провадженні є обов'язковою (стор. 80-81, 337-338 монографії). Поділяючи таку позицію в цілому, потрібно звернути увагу на доцільність її уточнення шляхом наведення стосовно кожного із цих випадків моменту, з якого участь представника потерпілого є обов'язковою. Такий підхід використовується авторкою в зазначених пропозиціях, але лише стосовно окремих випадків (укладення угоди про примирення та невиконання такої угоди; укладення угоди про визнання винуватості у провадженнях, де передбачена письмова згода потерпілого на її укладення; визнання судом недоцільним дослідження доказів щодо тих обставин, які ніким не оспорується, під час судового розгляду).

Разом з тим, наведені зауваження стосуються дискусійних положень монографії, не ставлять під сумнів її високий рівень і не впливають на загальну позитивну оцінку монографії.

Монографія «Правозахисна комунікація потерпілого у кримінальному провадженні України», підготовлена доцентом кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», кандидатом юридичних наук, доцентом І. В. Ракіповою, є актуальною та заслуговує на позитивну оцінку. Її матеріали можуть бути використані для вдосконалення кримінального процесуального законодавства, а також будуть корисними студентам, аспірантам юридичних закладів вищої освіти, науковим працівникам і фахівцям у галузі кримінального процесу.